

Dokumentum

A Magyar Pedagógiai Társaság Választmánya a Nemzeti alaptanterv tervezetének 1994. decemberben közzétett változatáról*

A Magyar Pedagógiai Társaság, élve a közoktatási kormányzat és a Közoktatáspolitikai Tanács felkérésével, szervezetének intenzív vitáiban dolgozta fel a NAT tervezetét. Mind az országos mind a területi viták során együttműködött a régió, illetve a szakterület más civil szakmai erőivel. Véleményét e viták tapasztalatainak összefoglalásaként 1995. március 3-1 ülése alapján az alábbiakban hozza nyilvánosságra.

1. A tervezet a magyar tantervfejlesztő szakma elismerésre méltó teljesítménye. Nemzetközi tapasztalatokkal egybecsengő megítélésünk szerint a NAT megfogalmazására fordított fél évtizednyi idő szükségzerű velejárója egy ilyen jellegű dokumentumkészítési folyamatnak. Ezt mondjuk akkor is, ha úgy látjuk, hogy ezt az időt hatékonyabban használhatta volna fel szakmánk, ha a munka mindenkori megrendelői eleve ilyen, távlatosabb elkészítési idővel számolnak. Kifejezésre juttatjuk mégis azt a véleményünket, hogy a NAT-fogalmazás teljes fél évtizedes szakaszát tekintjük méltányolandó teljesítményeket felmutató folyamatnak, még tanulságos vargabetűi, konfliktusai is megannyi haszonnal épültek be a pedagógiai szakmai közvéleménybe.

Helyeseljük, hogy a jelen tantervi bizonytalanságban a decentralizáló tendenciához társul egyfajta egységesítő igény, szabályozási elhatározás, az elmúlt fél évtized „spontán” fejleményeinek mederbe terelésével, mindezen fejlemények eredményeinek, pozitív hatásainak integrálásával.

Az MPT választmánya úgy látja, hogy a NAT 5. változata előremutatóan összegzi és haladja meg az előző változatok szintjét.

Kritikai megjegyzéseinket ennek a megállapításnak függvényében tesszük. Úgy véljük, hogy a Tervezet vitára alkalmas, s ez a változat (nem jelentéktelen szerkezeti, stílári, szöhasználati, több helyen tartalmi javítások után) alkalmas lehet a Nemzeti alaptanterv törvényben szabályozott funkcióinak ellátására.

2. A NAT kidolgozása és bevezetése a mai magyar közoktatási rendszerben – mint a tartalmi szabályozás alapeleme – mellőzhetetlenné vált. E rendszerem azonban csak az oktatásügyi modernizációs programcsomag *többi elemével együtt* képes kívánt hatását elérni. Fontosnak tartjuk – ebből következően –, hogy az *oktatásügyi modernizációs programcsomagjának alkotóelemeit* lényegében egyidőben, egymással harmonizálva, egymást feltételezve készüljenek és fogadtassanak el. A közismert rendszerlemek – közoktatás-fejlesztési stratégia, NAT, az óvodai nevelési program – mellett elengedhetetlenül fontosnak tartjuk az alapműveltségi

* Az MPT ügyvezető elnökségének előterjesztését a választmány megvitatta. Élénk eszmecsere folyt a stratégiai kérdések és a tartalmi szabályozás problémáiról, felelős meditáció az átjárhatóság dilemmájáról, a helyi és központi szabályozás mértékéről, az iskolaszervezet jövőjéről, valamint speciális kérdésekről (család, gyógypedagógia, stb.). A szerkesztőbizottság a vélemény szövegén a szükséges változtatásokat elvégezte. Ezt a változatot hozza nyilvánosságra.

vizsgarendszerét leíró dokumentumokat, az érettségi követelmény- és vizsgarendszerének szabályozását, a tanköteles koron túli képzésre vonatkozó elképzelések kidolgozását, majd mindezekkel összhangban az oktatási törvény módosítását is.

Ezzel összefüggésben hangsúlyozzuk, hogy a Nemzeti alaptanterv a tartalmi szabályozás eszköze, a nemzeti alpműveltség dokumentuma, a közoktatás tantervi megalapozását hivatott szolgálni, s ezt szem előtt tartva meg kell szabadítani azoktól a terhektől, melyek ezen túlmenően nehezedenek rá.

Komoly aggodalmak merültek fel, hogy a NAT voluntarista reformakarat eszközévé válik, s így elveszítheti modernizációs funkcióját.

Fontosnak tartjuk mindezzel együtt kifejezni, hogy a Magyar Pedagógiai Társaság álláspontját szigorúan *szakmai szempontok* alapján alakította ki, nem kívánja azt a NAT körüli politikai viták áramába sodorni.

3. Az iskolaszervezet magasabb jogszabályban vagy a kormányzati döntéshozatalban való explicit szabályozása megkerülhetetlen, és ez hatással lehet a NAT értelmezésére, értékelésére is. Ez az álláspont magában foglalja azt is, hogy a tankötelezettség teljesítését nemcsak a tartalmi szabályozás irányából kell megközelíteni, hanem az *iskolaszerkezetről való döntéssel meg kell teremteni a 16 évig tartó tankötelezettség teljesíthetőségének szervezeti garanciáját is* – a szervezet sokszínűségének megőrzésével, de zsákutcák elkerülésével.

A Magyar Pedagógiai Társaság a maga részéről úgy véli, hogy a szervezet prognosztikus előírásában alapvető az *iskolaalapítás és -fenntartás szabadságának* megőrzése, az *esélyegyenlőség* és az *átjárhatóság* elvének érvényesítése, nemkülönben a *teljes középfokú iskolázás* expanziója.

E gondolatok kifejtése közt utalunk arra a szabályozáshiányra, mely az egyes iskolák közt átmenetről szólna. Megfontolandó, hogy a tanköteles koron belüli átlépések (iskolaváltoztatások) ellenőrzési pontjának alapja a NAT-ban foglalt követelmények rendszere legyen s ne a fogadó iskola helyi követelményei. Ebből következik az, hogy az átvett tanulónak a helyi követelményekhez, a követelmények teljesítéséhez való felkészítése alapvetően a fogadó iskola feladata, s ehhez a fogadó iskolának rendelkeznie kell a szükséges feltételekkel, eszközrendszerrel.

4. a) A NAT-tervezet erényének tartjuk a törekvést a szöveg szigorú szerkezet felépítésére.

4. b) Úgy véljük viszont, hogy bizonyos előírások kitérnek e szigorú szerkezet szabályai alól. Ezek a sok helyütt elbizonytalanodó szövegezésű, jobbára preambulum típusú szövegrészek, amelyek – megfogalmazásukból, szerkesztésmódjukból adódóan, bár műveltségi területeként eltérő módon – *jelentősen veszítenek szabályozó erejükből*. Féltő, hogy a helyintanterv-készítők és -jóváhagyók figyelmét csak a szigorú szerkezetbe (táblázatba) fogalmazott előírások vonják magukra. Ez azért veszélyes, mert e „lágý” szabályozó részekben igen fontos gondolatok, lényegében a tervezet progresszív vonulatának elemei vannak kifejtve!

5. a) Fontos lépésként üdvözljük a tantárgyközi integrációra ösztönző előírásokat. Helyeseljük azt, hogy a NAT „műveltségterületekben” való gondolkodásra készíteti a helyintanterv-írókat. Ugyancsak fontosnak tartjuk azokat a megfogalmazásokat, melyek az ún. „tantárgyközi” területek fejezetében jelennek meg.

5. b) Az erre való ösztönző előírások a „lágýan” szabályozó fogalmazásban és stílusban jelennek meg, s emiatt kérséges az, hogy felszólító jellegük erejének gyengülése biztosítja-e ezek érvényesítését. Fennáll a veszélye annak: a NAT – filozófiájában deklarált elvek ellenére – *visszazárja* a hagyományos tantárgyi rendszerbe az iskolai műveltségképet. A „tantárgyközi” kifejezést *súlyos* pontatlan-

ságnak tartjuk éppen a tervezet terminológiai rendszerében is, hiszen valójában „műveltségterületeket átfogó” irányokról, területekről van szó!

6. a) Üdvözöljük azt, hogy a szerzők megkísérelték a differenciálást is tekintetbe vevő követelményrendszer kialakítását, s hogy a tananyagot, a minimális teljesítményt, illetve az ún. (általunk pontatlannak tartott kifejezéssel) „fejlesztési követelményeket” erre az alapelvre tekintettel fogalmazták meg.

6. b) A táblázatszerű leírásban a tananyag-követelmény-minimális teljesítmény „sorok” igen sok helyütt nem koherensek, vagyis az egyes elemek nem egymásból következnek. Másfelől sok helyütt keverednek a fogalmak, s egy-egy oszlopba nem az odavaló fogalom került, vagy másutt igen erőltetetten hat a sorok mindenáron való kitöltése.

A szakterületek (műveltségi területek) képviselőitől felülemelkedő neveléslélektani-didaktikai szempontú alapos felülvizsgálatot tartunk szükségesnek, mely rendezze a sorok és oszlopok koherenciáját.

7. a) Üdvözöljük azt a szándékot, hogy a NAT jelentős szabadságot ad a helyi tantervek kidolgozására, hogy még a tervezetben megszabott arányok sem előírás-szerűek.

7. b) Kifejezzük aggodalmunkat azonban, hogy a pedagógiai programok részeként a helyi tantervet is jóváhagyó iskolafenntartók számára a NAT nem ad elegendő útmutatást, s ezt nem szabályozza más jogszabály sem. Továbbá nem szabályozza jogszabály a fenntartó és a helyitanterv-készítő nevelőtestület lehetséges vitáinak megoldását. A forráshiányos iskolafenntartók esetében különösen nagy a veszély, hogy az arányok feletti döntés során szűkítő (restriktív) döntést hoznak, miközben a helyitanterv-fogalmazó (választó) nevelőtestület ebben az esetben „szakmai jogorvoslatért” nem tudnak hová fordulni. A lefelé nivellálás veszélyét el kell kerülni.

Fennáll a veszélye egy *mechanikus, additív szemléletmód* alkalmazásának, az 50% „nemzeti” és 50% „helyi” tananyag pusztán mechanikus, mennyiségi összeadást tételező megoldásnak. Ebben az összefüggésben fokozott problémákat idéz elő a NAT alkalmazása a nemönkormányzati iskolákban, illetve az etnikai-nemzetiségi feladatokat ellátó iskolákban s a speciális (gyógypedagógiai) bánásmódra szoruló gyerekek intézményeiben.

8. a) Támogatjuk a NAT-szerkesztők azon törekvését, hogy fellépnek a tantervi maximalizmus ellen, s mértéktartásra törekednek.

8. b) Úgy tapasztaltuk azonban, hogy e mértéktartás nem egyformán jellemző valamennyi műveltségi területre, vannak túlterhelés-veszélyes leírások.

Mindezzel együtt – bár a NAT-tervezet felduzzasztásának szándéka távol áll tőlünk – jelezni kívánjuk, hogy (különösen a társadalomismeret típusú műveltségi körökben) a nemeurópai példák arányát a tervezet szövegében a szükségesnél kevesebbet tartjuk, holott a világtörténelmi korszakváltás ezt is indokolná.

Igényeljük, hogy a tervezet kiadása előtt kerüljön sor a tervezet tartalmának a *korszerű tudományosság* szempontjai szerinti átvizsgálásra.

A tantervirók szándéka ellenére még mindig *túlteng az „input”,* s elsősorban a tananyagködben fogalmazott inputelem. Hitelesebben tükrözné a preambulumban kifejtett elveket, ha a „táblázatos” leírások *első és második oszlopa megcserélődnek természetesen ennek átfogalmazási következményeivel együtt!*

9. a) Üdvözöljük a *kulturális párbeszédkeresést,* az ifjúságot érő kulturális hatások integrálási szándékát. Helyeseljük, hogy a javaslatokban megjelennek a kultúra úgymond „napi” elemei is. Továbbá üdvözöljük azt, hogy a tervezet

kultúrafelfogása toleráns az ifjúsági szubkultúra bizonyos jelenségei iránt, valamint azt, hogy súlyt helyez a gyakorlatias emberi kommunikációra.

9. b) Mindezzel együtt fontosnak tartjuk, hogy az ún. tantárgyközi (helyesen: műveltségterület-közi) tartalmak között az esztétikai nevelés önálló területként jelenjen meg. E terület kifejtésében hangsúlyt kell helyezni a kreativitás képességeinek gyakorlására, fejlesztésére mint egyébként az életkori sajátosságok és a kulturális egyenlőtlenségek kihívásaira is válaszképes elemekre, továbbá arra, hogy valamennyi tantárgy taneszköze (pl. tankönyvek illusztrációi) s az iskola teljes tárgyi kultúrája közvetlen – a NAT szempontjából releváns – esztétikai értékhordozó.

10. a) Elismerjük a NAT-írók törekvéseit arra nézve, hogy figyelembe vegyék a képességfejlesztés pedagógiájában az utóbbi években bekövetkezett fejlődést, beleértve egy új szakterminológiai rendszer kidolgozását is.

10. b) Ezzel együtt bizonyos terminusokat nem tartunk szerencsésnek, célravezetőnek. A „fejlesztési követelmény” kifejezés nem világos, félrevezető, hol arra utal, hogy a társadalom mit követel az iskolától (mit is kellene fejlesztenie az intézményben), hol arra, hogy mit követelhet a pedagógus a tanulótól, hol pedig arra, hogy mit (mennyit) kell fejlődnie a tanulónak. Felvetjük az új terminust: „fejlesztendő képességek”, illetve – hasonló okokból – a „minimális teljesítmény” helyett „elvárható teljesítmény” látszik pontosabbnak.

11. a) Üdvözljük, hogy a tervezet preambuluma tömören, mértéktartóan ugyan, de egyértelműen, a lehetséges *értékluralizmus elvét* nem sértve vázolt fel olyan emberképet, mely elfogadható valamennyi magyarországi iskola számára. Talán a jelenleginél is egyértelműbb lenne e bevezető, ha nem a többféle értelmezést megengedő „polgári értékekre”, hanem a „humanista értékekre” kívánna súlypontozni.

11. b) Aggódunk ugyanakkor amiatt, hogy ennek a vázlatosan megfogalmazott emberképnek sok helyütt ellentmondó a tananyagkifejtés „rejtett tanterve”, mely mégiscsak a *befogadó, passzív, csupán „kognitív szférával” bíró személyiséget* tételezi. Jóval halványabb a képességek kifejtése, a mozgás, a cselekvés (ideértve a tárgyi cselekvést), az emocionális, a szenzomotoros fejlesztés megjelenítése. A mindenki számára egyaránt fontos társadalmi gyakorlat értékei (gazdálkodás, közéleti tevékenység) bizonyos műveltségi területek (tantárgyak) követelményeinek leírásakor alig észrevehetően jelennek meg.

12. a) Fontosnak tartjuk visszaigazolni azt a törekvést, hogy a követelményrendszer differenciált tanítási és értékelési kultúrát hozzon létre a közoktatásban, oktatásügyben.

12. b) Ezzel együtt óhatatlanul jeleznünk kell: a hazai pedagógiai kultúrában az értékelés *technológiája igen szegényes*, metodikája sokszor gyerekellenes, a gyermek jogait sértő. A közoktatás-fejlesztési „csomagban” kell konstruktívan megválaszolni eme ellentmondás feloldásának „hogyanját”.

13. a) Tudjuk és megerősítjük, hogy az iskola nevelési-oktatási céljait, az iskola nevelési rendszerét a törvény előírásai szerint az iskola szerződésértékű dokumentuma, a Pedagógiai Program határozza meg. Ezért is helyes, hogy a *helyi tanterv e program szerves része*.

13. b) Félrevezető előírás, ha a *pedagógiai programban* már kötelezően *kifejtett „nevelési és oktatási célok”* leírását a helyi tanterv (vagyis egy pedagógiaiprogram-fejlesztés) bemutatásakor meg kellene ismételni.

14. a) Az MPT – az iskolaszervezet alakulásától függetlenül – mérlegelte az iskolai nevelés alapfokú szakasza kibővítésének indokait abból a nézőpontból, hogy a *megismerés alapképességei*, a tanulási képességek, az iskolai munka alapvető eszköztudásai kifejlesztésének fontosságát tartja szem előtt tartandónak.

14. b) Úgy véljük, hogy a NAT szövegezésében, utalásaiban határozottabban utalhatna és építhetne az óvodai nevelés, valamint az ún. óvodaiskola-programok, valamint a magyarországi kisgyermeknevelés eredményeire. Ez azért is indokolt, mert úgy véljük, hogy a kezdő szakaszban fokozott szerepet kell szánni a *játéknak*, játékos, fejlesztő hatású – nem direkt tanulás típusú – tevékenységeknek, a tanulási motiváció kialakításának.

15. Több fontos kérdésben az MPT választmánya megosztott. Ezek közt figyelemfelhívásul kiemeljük az alábbiakat:

- a helyi és a központi részvétel aránya a tartalmi szabályozásban;
- az alsó tagozat hatékonyságának megítélése;
- az alapfokú szakasz 6 éves kiterjesztésének várható pedagógiai és társadalmi hatásai;
- a „nemzeti” sajátosságokat kifejező műveltségtartalom helye és súlya;
- az átjárhatóság reális esélyei;
- az alpműveltségi vizsga kötelező vagy nem kötelező jellege;
- a gimnázium szerepe, jövője;
- a tartalmi szabályozás várható befolyása az iskolaszervezetre.

16. A NAT *hatályba léptetésével és implementációjával* kapcsolatban kifejezésre juttatjuk: a pedagógustársadalom nagy várakozással tekint a NAT elébe. A bevezetés elrendelésének késleltetése igen nagy, szinte beláthatatlan kockázattal járhat! Ennek tudatában fogalmazzuk meg szövegmodosításra utaló javaslatainkat. Úgy véljük, e javaslatok végiggondolása és elfogadása jelentősen javíthatja a NAT szakmai értékét.

Legalább ennyire fontosnak tartjuk, hogy a NAT alkalmazásához meglegyenek a források. Egy fenntartási válsággal küzdő, végzetesen forráshiányos iskolarendszerre rábocsátott ilyen mértékű változtatásnak szintén beláthatatlan a kockázata! Ez a kérdés megnyugtató kormányzati szintű választ igényel: *összeegyeztethető-e a modernizáció a restriktívval?*

Mindazonáltal fontosnak tartjuk, hogy a bevezetést elrendelő döntés határozza meg a NAT *folyamatos korrekciójának* beépített csomópontjait, időbeli összefüggésrendszerét, mechanizmusát – horizontális és vertikális értelemben, hogy a bevezetés gyakorlati tapasztalatai alapján a terminológiai rendszer pontosítható, a koherenciázavarok eltüntethetők legyenek.

A NAT gyakorlati alkalmazását csakis a higgadt (nem siettetett) felmenő rendszerben látjuk megvalósíthatónak. Ez nem zárja ki azt, hogy innovatív iskolák önként dinamizálják saját hatáskörükben a folyamatokat, de erre ne érezzenek külső kényszerítést. Felvetődött annak kérdése is, hogy elég-e a tervezett 3 év a felkészülésre.

Fontosnak tartjuk, hogy a közoktatás programjának, a NAT-nak alkotói megtalálják azokat a társadalmi és szakmai csoportokat, melyek érdekeltek a program modernizációs elképzeléseinek valóra váltásában, s a lépések legitimációjában támaszkodjanak ezen érdekcsoportokra.

Jól meg kell tervezni a NAT bevezetésével összefüggő „PR-tevékenységet” is, a széles körű tájékoztatás nyíltságát és szakszerűségét.

A NAT sikeres bevezetésének nélkülözhetetlen alapfeltétele a pedagógusképzés és -továbbképzés. Elengedhetetlen a tanítóképzés és tanárképzés „NAT-konformmá” fejlesztése.

Ezen elsősorban az alábbiakat értjük:

- NAT-értelmező kurzusok,
- helyitanterv-készítő kompetenciák fejlesztése,
- műveltségterületekben való gondolkodás és működés képességének fejlesztése,
- differenciáló metodikai kultúra fejlesztése,
- értékelési kultúra kialakítása.

Aggodalmunkat fejezzük ki amiatt, hogy a tanárképzésben – szerkezetéből, tradíciójából -adódóan jelentős ellenérdekeltség is mutatkozik a modernizációs lépésekkel szemben.

A Magyar Pedagógiai Társaság felajánlja tagjai tudásából egyesített szellemi kompetenciáját a modernizációs program végrehajtásából adódó feladatokhoz, ideértve a NAT javítását és folyamatos korrekcióját, nemkülönben a szükségesnek tartott „teljes pedagógiai folyamat szabályozásáról” szóló szakmai program kidolgozásában való közreműködést.

Budapest, 1995. március 3.

Bálint Virág 6. o.

INHALT

Attila Horváth: Die Wirkung der Entwicklung der Zivilsphäre auf die Modernisation des Unterrichts – Der Fürst, der Kaufmann und der Bürger (S. 3.)

Gábor Pöcze: Das Nationale Core Curriculum und die Praxis – seine Implementation (S. 12.)

Ansichten

„Die Veränderung der inhaltlichen Regelung ist das wichtigste Modernisationselement“ (mit Professor Zoltán Báthory, dem stellvertretenden Staatssekretär für das Bildungswesen führt *Tamás Schüttler* ein Gespräch) (S. 36.)

„Die Modernisierung bedingt die Humanisierung“ – Rundtischgespräch (S. 47.)

„Wir reiten immer auf den extremsten Modewellen“ – Gespräch mit dem Biologen *Eörs Szathmáry* (*Mária Botfi* und *J. László Csorba*) (S. 58.)

Blickfeld

Ágnes Boreczky: Gehen oder bleiben? – Lehrerkonflikte in der Schule (S. 68.)

Weltspiegel

Im Tropfen das Meer – Entwicklung, Kultur und Erziehung (aus einem UNESCO-Jahrbuch ausgewählt, übersetzt und verfasst von *Frau László Majzik*) (S. 79.)

Forum

Péter Koltai: Charta der Schülerrechte (S. 93.)

Dokument

Der Ausschuss der Ungarischen Pädagogischen Gesellschaft über die im Dezember 1994 veröffentlichte Variante des Nationalen Core Curriculums (S. 106.)

CONTENTS

Attila Horváth: An Effect of Development of the Civilian Sphere on Modernization of the Education – The Duke, the Merchant and the Citizen (Page 3)

Gábor Pócze: We Hand the „NAT” Over to the Practice – The Implementation of the National Basic Curriculum (NAT) (Page 12)

Viewpoints

„The Change of the Content Regulation is the Most Important Element of Modernization” (A Conversation with Professor Zoltán Báthory, the Public Educational Deputy Under-Secretary of State by *Tamás Schüttler*) (Page 36)

Round-Table Debate – Modernization Exists Only in the Presence of the Humanization – (Page 36)

„We Ride on Extreme Fashion-Surf” – A Talk with Eörs Szathmáry biologist (*Mária Both* and *László Csorba F.*) (Page 58)

Horizont

Ágnes Boreczky: To Go or To Stay? – About the School Conflicts of Teachers (Page 68)

World review

The Sea in a Drop – Development, Culture, Education (Compiled, translated and edited by *Mrs László Majzik*) (Page 79)

Forum*

Péter Koltai: The Charter of Students' Rights

Document

The Committee of the Hungarian Pedagogical Society on the Version of the National Basic Curriculum published in December 1994

Firle Zsuzsa 8. o.